

**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

УДК 32.019.5:004

Анастасія Костянтинівна Константинівська

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Вул. Григорія Сковороди, 2, Київ, 04655, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6463-123X>

E-mail: konstantinovskaya1@gmail.com

Received 18 June 2018; revised 20 July 2018; accepted 24 August 2018

doi: 10.15421/341908

**РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОЇ УЧАСТІ У ФОРМУВАННІ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Анотація.

Стрімкий інформаційно-технічний розвиток суспільства значно змінив та удосконалив форми участі громадян: до звичних мітингів, демонстрацій, громадських зборів додалися інструменти електронних петицій, участь в електронних консультаціях та форумах. Інтернет розширив можливості політичної участі, нові комунікаційні технології дали змогу громадянам (громадським організаціям, ЗМІ, експертним групам) бути активними учасниками політичного життя, поглибити діалог між державною владою та суспільством. Електронна участь дозволяє досягти ширшої аудиторії за короткі проміжки часу; за допомогою нових технологій можна підтримувати та розвивати політичні комунікаційні канали; оперативно забезпечувати громадян надійною інформацією щодо політичних подій в державі, при цьому форма оприлюднення інформації є більш доступною та зрозумілою для пересічного громадянина. У статті розглянуто нові інструменти політичного залучення громадян до формування державної політики, канали електронної участі та їх мобілізаційний ефект.

Ключові слова: платформи електронної участі, громадянське суспільство, політична участь, онлайн-форуми, електронні консультації.

Anastasiya K. Konstantynivska

National University of «Kyiv-Mohyla Academy»

2 Skovorody vul., Kyiv, 04070, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6463-123X>

E-mail: konstantinovskaya1@gmail.com

Role of electronic participation in the formation of civil society

Abstract.

Rapid technical development significantly changed and improved different forms of citizen participation: electronic petitions, electronic consultations and forums were added to ordinary rallies, demonstrations, and public meetings. Wide usage of information and communication technologies has become a new trend for facilitating citizen participation in decision-making. New technologies increase the transparency of the state and the citizens' confidence in the state policy. Internet has expanded political opportunities, new communication technologies have made it possible for citizens (public organizations, mass media, expert groups) to be active participants in political life, to deepen the dialogue between authorities and society. Electronic participation allows reaching a wider audience at short intervals; with the help of new technologies, political communication channels can be supported and developed; in addition provide citizens with reliable information on political events in the state, in addition form of information become more accessible and understandable to the average citizen. In a context of low political participation, governments around the world are trying to introduce new

approaches to re-encourage citizens to enjoy their democratic rights. Currently, the popular strategy is the implementation of digital participation platforms. Through specialized platforms, citizens can not only engage in discussion of existing proposals but also offer their own ideas for improving a particular policy. This article examines new instruments of political engagement of citizens to formulate state policy, channels of electronic participation and their mobilization effect. The main purpose of the study is to explore channels of electronic political participation and to determine their impact on the development of civil society.

Key words: e-participation platforms, civil society, political behavior, online forums, electronic consultations

Анастасия Константиновна Константиновская
Национальный университет «Киево-Могилянская академия»
Ул. Григория Сковороды, 2, Киев, 04655, Украина
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6463-123X>
E-mail: konstantinovskaya1@gmail.com

Роль электронного участия в формировании гражданского общества

Аннотация.

Стремительное информационно-техническое развитие общества значительно изменило и усовершенствовало формы участия граждан: к привычным митингам, демонстрациям, общественным сборам добавились инструмент электронных петиций, участие в электронных консультациях и форумах. Интернет расширил возможности политического участия, новые коммуникационные технологии дали возможность гражданам (общественным организациям, СМИ, экспертным группам) быть активными участниками политической жизни, углубить диалог между государственной властью и обществом. Электронное участие позволяет достичь более широкой аудитории за короткие промежутки времени; с помощью новых технологий можно поддерживать и развивать политические коммуникационные каналы; оперативно обеспечивать граждан надежной информацией относительно политических событий в государстве, при этом форма обнародования информации является доступнее и понятной для рядового гражданина. В статье рассмотрены новые инструменты политического привлечения граждан до формирования государственной политики, каналы электронного участия и их мобилизационный эффект.

Ключевые слова: платформы электронного участия, гражданское общество, политическое участие, онлайн-форумы, электронные консультации.

Постановка проблеми. В останні роки питання активного залучення громадян до формування державних політик є постійно на порядку денному. Використання інформаційно-комунікаційних технологій стало новим трендом для полегшення участі громадян в процесі прийняття рішень. Нові технології збільшують прозорість роботи органів державної влади та підвищують довіру громадян до державної політики. Останні дослідження показують, що електронна участь дозволяє економити час, ресурси при цьому підвищує якість виконаної роботи [3,5,11]. Успішний досвід взаємодії громадян з органами державної влади через інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), привертає увагу інших активних громадян, які бажають змін в країні, формуючи таким чином новий тип відкритого

суспільства.

Уряди європейських країн активно працюють над привабливістю інструментів залучення до процесу прийняття державних рішень через інформаційно-комунікаційні канали [3,14]. Нові канали взаємодії дозволяють виокремити цільові аудиторії окремих політик відповідно до політичних поглядів, соціального статусу, культурних цінностей тощо. Органи державної влади розробляють нові електронні інструменти для залучення громадян, збільшення функціональних можливостей електронних платформ та зменшення ресурсних витрат. У свою чергу громадяни мають відповідально ставитись до своїх можливостей, через спеціалізовані державні програми розвивати необхідні навички та компетенції. За допомогою електронних платформ спіл-

кування (електронні форуми та консультації) громадяни можуть не тільки долучитися до обговорення пропозицій порядку денного, а й запропонувати власні ідеї для покращення тієї чи іншої політики. Важливо, для того щоб громадяни активно брали участь в державних процесах має бути відчутний зворотній зв'язок, запропоновані чинні історії успіху та відкриті можливості постійного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженнями електронної участі займалися: Г.Брейді, С.Верба, Е.Квінтельєр, С.Марієн, Р. Гібсон, М. Цантіюч, К.Шлозман, М.Хуге; у вітчизняній політичній думці дослідження електронних платформ участі здійснювали: О.Голобуцький, М.Демкова, І.Коліушко, Н.Ротар, К.Саркісова, А.Серенок. Зокрема, С.Марієн, М.Хуге та Е.Квінтельєр вивчали нові інструменти політичного залучення та їх мобілізаційні ефекти. Також, можна виділити окремий блок досліджень позаінституційних форм політичних дій, нових дискурсів та «віртуальних» форм громадянської політичної участі, які виникають через активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Наприклад, К.Шлозман, С.Верба та Г.Брейді, досліджували питання політичної участі у Facebook і дійшли висновків, що даний ресурс є платформою для обговорення лише серед односторонців, людей які належать до однієї спільноти, критичних конструктивних зауважень там мінімальна кількість тому важко стверджувати про якийсь політичний вплив на життя країни. Проте, науковці, все ж таки дійшли висновків, що соціальні мережі можуть пришвидшити політичні процеси, структурувати політичну участь та узгодити політичну поведінку. Соціальні мережі дозволяють створити нові політичні групи, які настільки швидко розвиваються, що з часом зможуть стати впливовим гравцем у системі розподілу влади [13].

Мета статті. Метою статті є дослідити канали електронної політичної участі та визначити їх вплив на розвиток громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Важливо зазначити, що участь громадян в прийнятті

державних рішень зазвичай спровокована зовнішніми подразниками (невдала державна політика, низький рівень соціального забезпечення тощо) [8]. Для того щоб громадянин використав електронний інструмент він має бути зручним у використанні з привабливим інтерфейсом та попередніми історіями успіху. Процедура участі має бути публічною на всіх етапах, канали інформування оперативними, уряди мають проводити додаткову комунікаційну роботу для налаштування процедур взаємодії [5].

С.Марієн, М.Хуге, Е.Квінтельєр виділяли традиційні форми участі (зазвичай пов'язані з виборами, партійним членством, прагненням стати частиною традиційної інституційної політичної системи) та нові форми участі (електронні консультації та форуми, дистанційні зустрічі, подача електронних петицій). Практика показує, що нові форми стають більш ефективними за традиційні, через те що суттєво економлять час та ресурси. Також нові форми нівелюють будь-яку дискримінацію за статтю, віком, соціальним статусом та освітою, бо є простими та зручними у використанні, сприяють формуванню нової інклюзивної політичної спільноти [9]. Електронна політична участь відіграє важливу роль як в стабільних демократіях так і в країнах, що розвиваються. В першому випадку, онлайн-активізм є додатковим каналом до традиційних форм участі, в другому, мобілізує нові групи для залучення до процесу прийняття державних рішень.

Переходячи безпосередньо до питань електронної участі громадян у віртуальних спільнотах, то К.Шлозман стверджував, що активність у блогах та соціальних мережах пропонує нові форми політичної участі, поза традиційними інститутами державної влади та їхніми механізмами взаємодії [13]. На перших етапах інформаційного розвитку нових каналів взаємодії досліджувалися більш прості форми залучення громадян, як звернення до політика електронною поштою та подальші політичні дії: дистанційні зустрічі, активне обговорення в мережі, організація мітингів тощо [3,8]. Інший напрямок дослідників, що вивчали політичну участь, намагалися з'ясу-

вати як Інтернет впливає на індивідуальну політичну участь, та його мобілізаційні ефекти. Зокрема цікавим є вплив нових інструментів на «сплячих» громадян, які здійснюють активні політичні дії лише у випадках, які їх дійсно хвилюють [8]. Окремим блоком залучення громадян в політичний процес є дослідження політичної участі через підписання петицій [9,12].

Вивчаючи портрет середньостатистичного користувача нових електронних інструментів взаємодії, то Дж.Шмідт та К.Йохансен визначили, що зазвичай це чоловіки середнього віку [14], при цьому важливим фактором є соціальний статус, який додає відчуття впливовості на політичне життя, тих, хто знаходиться на верхніх щаблях соціально-економічних сходів. Раніше це пояснювалося тим, що багаті люди мають вищий рівень освіти, тому краще розбираються у державних справах, володіють необхідними навичками та компетенціями, мають кращий доступ до інформації та що важливо знаходяться в подібному середовищі, в якому користуються підтримкою [10].

Також, на використання інструментів електронної участі суттєво впливає попередній досвід та наявність історій успіху, у свою чергу, негативні історії комунікації, навпаки посилюють розчарування у нових інструментах електронної взаємодії. В цьому контексті, цікавим є аналіз динаміки використання електронних інструментів, наприклад, А.Йеов, С.Фарай та С.Джонсон визначили, що нові користувачі електронних порталів починають з ознайомлення з інформацією представленою на електронному порталі та вивчення попереднього досвіду, а далі, з розширенням своїх компетенцій, рухаються до складніших завдань, як активна участь в обговореннях, підписання електронних петицій, їх адвокація, модерація тематичних підгруп тощо. Дж.Озер, С.Маріен та М.Хуге виділили окремий тип громадян як «онлайн-активісти», які є активними до здійснення політичних дій в мережі Інтернет: підписання петицій, обговорення на онлайн-форумах, листування з політиками [12].

Інструмент електронних консультацій

передбачає двосторонні відносини органу державної влади та громадянина щодо попередньо визначених питань (зазвичай їх визначає уряд, а громадяни вносять свої пропозиції). За таких умов, відбувається активна взаємодія та партнерство, коли громадяни можуть визначати зміст державних політик, вносити свої пропозиції. В деяких розвинутих демократичних країнах (Німеччина Велика Британія) громадяни можуть долучатися до визначення урядового порядку денного, не дивлячись на те що виконавча влада несе повну відповідальність за результати своєї роботи.

В цьому контексті, І.Массака визначає три рівні електронної участі: перший передбачає збільшення доступу громадян до інформації; другий рівень, за допомогою використання новітніх технологій залучає громадян для активної взаємодії, наприклад електронні громадські консультації; третій рівень дозволяє впливати на порядок денний [12]. Можна виділити декілька етапів формування державних політик, і на кожному з них можна застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та інструменти електронної участі [7]:

1. встановлення порядку денного та ідентифікація проблеми;
2. визначення контексту проблематики, аналіз можливостей та альтернатив;
3. визначення інструментів досягнення цілей, розробка варіантів вирішення проблеми та їх плану впровадження;
4. після пілотних досліджень, аналізу ризиків та ефективності варіантів, вибір нової версії політики;
5. реалізація політики: розробка законодавства, впровадження на рівні виконавчої влади;
6. моніторинг виконання нової політики, оцінка результатів, контроль над виконанням.

Важливо, на кожному етапі, необхідно визначити головних акторів та їх повноваження, ідентифікувати зацікавлені сторони, цільову аудиторію для впровадження політики [5]. Об'єднання зазвичай відбувається або навколо ідеї, або навколо учасників як група інтересів. Для ефективної роботи електронних інструментів комунікації, важливо розробити

вимоги та правила до залучення, налагодити процес збору персональних даних, забезпечити конфіденційність інформації, визначити на якому етапі формування державної політики участь громадянина буде найбільш корисною, вивчити методи оцінювання результатів та критерії досягнення успіху. Коли ми говоримо про запровадження ІКТ в циклі формування державної політики, то в першу чергу це збільшення учасників процесу, через розширення каналів залучення, що може гальмувати процес прийняття рішень. Щодо появи нових функцій в електронному забезпеченні формування політик, то це розробка електронного контенту, управління та контроль за допомогою інструментів ІКТ, сприяння поширенню ініціатив, впровадження політики, аналіз та оцінка результатів.

Наприклад, в Європейській Комісії, одна з таких ініціативних груп розробила політику електронної демократії в країнах-членах ЄС. Учасниками групи стали політики, експерти, науковці, державні службовці, представники бізнесу, а результатом роботи став запуск міжнародного електронного форуму обговорень www.eu-forum.org. Завдяки розробкам групи та появи нової європейської політики використання інформаційно-комунікаційних технологій, залучення та розширення можливостей громадянського суспільства суттєво збільшилася [5].

Для використання таких інструментів, від громадянина вимагається високий рівень компетентності та відповідальності, особливо важливо налагодити горизонтальні механізми співпраці між громадянами. Громадянин має відчувати важливість запропонованих ідей, відчувати зворотній зв'язок від представників влади. Будь-які позитивні сигнали, що стосуються розгляду питання можуть вплинути на поведінку та активність учасників, в аспекті готовності брати участь в ініціативі. І навпаки, низький рівень організації, байдужість з боку влади до електронних платформ участі можуть спричинити втрату відчуття своєї належності до процесу прийняття рішень, розчарування в нових електронних інструментах участі. Також до таких наслідків можуть спри-

чинити перевантаження інформацією електронних платформ комунікації, незручний інтерфейс, складність процедури залучення, зарегульованість процесів тощо. Дослідження показують, що припинення участі відбувається через занепад інтересу, відсутність мотивації, контролю з боку представників влади та ігнорування запропонованих ідей [3,5].

Електронна політична участь пригнічується, коли учасники стикаються з дефіцитом у часі, обмеженнями у ресурсах або відсутності навичок для користування новими технологіями, через що залучення стає суттєво обмеженим. Проблемою, також, є брак мотивації бути громадсько активним, оскільки відсутній інтерес до державної політики, її проблем та наслідків[13]. Однак, оскільки нові інструменти електронної участі знижують або нівелюють кожен з цих бар'єрів для політичної діяльності громадян, існує висока ймовірність мобілізувати громадян на політичні дії та посилити їх інтерес до державних справ. Електронні форуми та консультації суттєво спрощують залучення громадян, зацікавлених в політиці, з високим рівнем обізнаності в політичному житті країни, наявними ідеями для покращення функціонування різних державних напрямків.

Ще однією важливою формою електронної участі є система електронного голосування (дистанційно або на виборчих дільницях). Електронне голосування – це процедура голосування за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Процес є безпечним, надійним та зручним, що часто призводить до збільшення явки виборців та, як наслідок репрезентативності результатів. Серед основних переваг застосування інструменту електронного голосування можна виділити [6]:

- висока зручність при дистанційному голосуванні (відсутність черг, вибір зручного часу);
- економія ресурсів;
- збільшення явки виборців;
- доступність процедури для людей з обмеженими фізичними можливостями;
- збільшення довіри громадян до електронної процедури голосування, через міні-

мізацію впливу людського фактора на процес підрахунку голосів;

- можливість перевірки свого голосу та можливість його змінити;
- швидкість обробки результатів.

За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій політики можуть проводити в мережі агітаційну виборчу кампанію, збір коштів, здійснювати комунікацію з виборцями, що в свою чергу формує новий стиль відкритої політики [2]. Кандидати, партії та політичні організації не лише використовують мережу Інтернет як спосіб розповсюдження інформації, але й реалізують свої можливості для залучення нових прихильників. Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють, з використанням невеликої кількості ресурсів, модерувати велику кількість процесів, оперувати значними обсягами інформації.

Політична участь дозволяє не тільки долучитися до процесу прийняття рішень, а й отримати нові канали перевіреної інформації. Сьогодні громадяни можуть онлайн ознайомитися з новинами про реалізацію державних політик, вивчити на порівняти міжнародний досвід [3]. За допомогою інструментів електронної участі, громадяни безперешкодно та оперативно мають доступ до усієї відкритої державної інформації. Б.Бімбер прослідкував, що після тісної взаємодії державних службовців з громадянами, та процесом обміну інформацією, виникає зміна політичної поведінки усіх учасників. Висновки дослідника полягали в тому, що розширене спілкування громадян з урядом через нові канали комунікації повністю змінює структуру взаємодії еліт з громадянським суспільством, яка стає більш горизонтальною та відкритою [4]. О. Голобуцький зазначає, що використання органами державної влади засобів ІКТ не тільки під час адміністративного управління, а й для двосторонньої взаємодії з громадянським суспільством суттєво підвищує легітимацію влади. Автор наполягає на тому, що електронне урядування передбачає постійний діалог з громадянами, відкритий обмін ідеями та пропозиціями, що в свою чергу виховує інтерес до політичного життя країни [1]. Через

постійну комунікацію громадяни підвищують свою обізнаність у державних справах та процедурах прийняття рішень. В таких умовах держава має забезпечувати учасників процесу перевіреною та оперативною інформацією, залучаючи громадян до консультацій та обговорень державних рішень.

Для оцінки готовності України до впровадження інструментів електронної участі необхідно підготувати телекомунікаційну інфраструктуру, забезпечити регулярний доступ громадян до мережі Інтернет, підвищити компетентність громадян у використанні нових електронних інструментів (проведення тренінгів) [1]. Нові державні впровадження дозволять підвищити політичну активність та інтерес до державних справ. У цьому випадку інформаційно-комунікаційні технології та інструменти електронної участі дозволяють розпочати відкритий діалог з владою за спрощеною процедурою, економлячи ресурси, в першу чергу часові. Електронні консультації дозволяють владі визначити пріоритетні проблеми, що турбують громадянське суспільство, а головне надавати зворотній зв'язок громадянам щодо ключових питань політики [13].

Висновки та пропозиції. Електронна демократія передбачає широку політичну участь з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що слугують логічним доповненням до традиційних методів державного управління та форм комунікації. В умовах низького рівня політичного залучення, уряди у всьому світі намагаються запровадити нові підходи для повторного заохочення громадян користуватися своїми демократичними правами. Інструменти електронної участі лише розширюють традиційні канали взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади, забезпечують оперативність відповідей влади на запити громадян, допомагають роз'яснювати нові державні політики, забезпечуючи їх легітимність. Проте, нові електронні платформи комунікації стають ефективними лише через наявний позитивний досвід їх використання, демонстрацію важливості вкладу кожного громадянина, що збільшує за-

цікавленість в подальшій участі. Електронна демократія в Україні забезпечить прозорість та відкритість влади, надасть більше можливостей для активної політичної участі та залучення громадян до процесів державного управління.

Бібліографічні посилання / References

1. Голобуцький О. Концепція електронного урядування і сучасні потреби України. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5 (14). С. 75–86.
2. Golobuckij O. Konceptsiya elektronnoho uryaduvannya i suchasni potrebi Ukrayini. *Politichnij menedzhment*. 2005. № 5 (14). S. 75–86.
3. Rotar, N. (2006). Politichna uchast gromadyan Ukrayini v umovah e-demokratizaciyi. [Elektronnij resurs]. Rezhim dostupu: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/8811>
4. Ротар, Н. (2006). Політична участь громадян України в умовах е-демократизації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/8811>
5. Anduiza, E., Gallego, A., & Cantijoch, M. (2010). Online political participation in Spain: the impact of traditional and Internet resources. *Journal of Information Technology & Politics*, 7(4), 356-368.
6. Bimber, B. (1999). The Internet and citizen communication with government: Does the medium matter? *Political communication*, 16(4), 409-428.
7. Cortés-Cediel, M. E., Gil, O., & Cantador, I. (2018, May). Defining the engagement life cycle in e-participation. In *Proceedings of the 19th Annual International Conference on Digital Government Research: Governance in the Data Age* (p. 93). ACM.
8. Council of Europe. Recommendation on legal, operational and technical standards for e-voting — explanatory memorandum. Rec(2004)11. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=778189>.
9. Dunn, W., *Public Policy Analysis: An Introduction*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 1994.
10. Gibson, R., & Cantijoch, M. (2013). Conceptualizing and measuring participation in the age of the internet: Is online political engagement really different to offline? *The Journal of Politics*, 75(3), 701-716.
11. Marien, S., Hooghe, M., & Quintelier, E. (2010). Inequalities in non-institutionalised forms of political participation: A multi-level analysis of 25 countries. *Political Studies*, 58(1), 187-213.
12. Margetts, H. Z., John, P., Hale, S. A., & Reissfelder, S. (2015). Leadership without leaders? Starters and followers in online collective action. *Political Studies*, 63(2), 278-299.
13. Massaka, I. (2017). Selected Issues of E-Democracy and Political E-Participation. *Historia i Polityka*, (18 (25)), 9-18.
14. Oser, J., Hooghe, M., & Marien, S. (2013). Is online participation distinct from offline participation? A latent class analysis of participation types and their stratification. *Political Research Quarterly*, 66(1), 91-101.
15. Schlozman, K. L., Verba, S., & Brady, H. E. (2010). Weapon of the strong? Participatory inequality and the Internet. *Perspectives on Politics*, 8(2), 487-509.
16. Schmidt, J. & K. Johnsen (2014) On the Use of the E-Petition Platform of the German Bundestag, Discussion Paper No. 2014-03, Berlin, HIIG Discussion Paper Series.
17. Yeow, A., Johnson, S., & Faraj, S. (2006). Lurking: legitimate or illegitimate peripheral participation? *ICIS 2006 Proceedings*, 62.